

י"ג חשוון, תשע"ד. 6.11.2014

גיליון מס' 432

פרשת וירא

למען אשר יצוה את-בניו ... לעשות צדקה ומשפט

מאת אריאלה ביגמן, קיבוץ מעלה גלבוע

בפרשת וירא אנו פוגשים את אברהם בכמה אירועים מכווננים. בבשורת הולדת יצחק, במאבק על סדום, גירוש ישמעאל ועקדת יצחק. בסיפור העקידה אנו פוגשים אברהם כמופת של ציות לצו האלוהי. אך זה אינו הדימוי היחידי של אברהם. התורה מספרת רבות על אברהם כיוזם ומגיב מול האירועים מסביבו. סיפור הפיכת סדום ועמורה הוא ייחודי בכך שאנו פוגשים את אברהם כמגיב לתוכנית האל. הקב"ה פותח לו פתח ליוזמה זו:

”ה' אָמַר: הַמְכֹסֶה אֹנִי מֵאַבְרָהָם, אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה. וְאַבְרָהָם--הִיוּ יְהִי לְגוֹי גָדוֹל, וְעַצוֹם; וְנִבְרָכוּ-בוּ--כָּל, גּוֹיֵי הָאָרֶץ. כִּי יִדְעִיתִיו, לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו, וְשִׁמְרוּ דְרָדְךָ ה', לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט--לְמַעַן, הִבִּיא ה' עַל-אַבְרָהָם, אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּר, עָלָיו". (יח, יז-יט)

ואברהם מנצל את הפתח שניתן לו: "ויגש אברהם, ויאמר: האף תספה, צדיק עם-רשע. אולי יש חמשים צדיקים, בתוך העיר; האף תספה ולא-תשא למקום, למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה. כה חללה לך מעשת כדבר הזה, להמית צדיק עם-רשע, והיה כצדיק, כרשע; חללה לך--השפט כל-הארץ, לא יעשה משפט" (יח, כג-כה).

המקרא מציג את אברהם כאדם שמוכן "להתחצף" מול בורא עולם על מנת להציל את תושבי סדום ועמורה. אברהם מעז לדרוש מא-לוהיו ולבחון מחדש את מידתיות העונש. "אולי יש חמשים צדיקים... אולי ימצאון שם, ארבעים" (יח, כד; כח). אברהם מבין שהוא חרג מהמקום הטבעי של בר אנוש: ויען אברהם ויאמר הנה נא הואילתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר (יח, כז).

הדברים חזקים ונוקבים אך בעל מדרש רבה לא הסתפק בתיאור המקראי ובחר לתת לשיח פנים חדשות: "אמר ר' אחא נשבעת ואמרת שאינך מביא מבול לעולם, מה את מערים על השבועה, מבול של מים לא תביא אלא מבול של אש, אם כן לא יצאתה מן השבועה, אמר ר' לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט. אם עולם אתה מבקש אין דין, ואם דין תבקש אין עולם.

את תפיסת חבלה בתרין ראשוני, (אתה תופס חבל בשני ראשיו) בעית עלמא ובעית דינא, (אתה רוצה עולם ורוצה דין) ואין לית אנת מותרת ציבחר לית עלמא קאים, (ואם אין אתה מוותר מעט אין העולם עומד). אמר לו הקדוש ברוך הוא אברהם אהבת צדק (תהלים מה, ח) אהבת לצדק את בריותיי ותשנא רשע (תהלים מה) שנאת מלחייבן

על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחביריך (תהלים מה) מנח ועד אצלך י' דורות היו ומכולם לא זכרתי אלא אותך".

מדוע לא מסתפק המדרש בדברים הכתובים בתורה ומה הוא מוסיף להבנתנו?

בדרשה הראשונה, של רבי אחא, אברהם טוען כלפי הקב"ה שהוא נשבע בעקבות המבול לא להביא חורבן נוסף על הארץ, ובהשמדת סדום יש משום הפרת שבועה. בטענה זו אין נימוק מוסרי אלא טענה של הפרת הברית. לאחר המבול נאמר: **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לְבֹו-לֹא-אֶסְף לְקַלְל עוֹד אֶת-הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם, כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו; וְלֹא-אֶסְף עוֹד לְהַפּוֹת אֶת-כָּל-חַי, כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי.** (בראשית ח, כא)

ה' מבטיח לקיים את האנושות לאחר המבול אף על פי שאין האדם ראוי לכך, ולכן אברהם דורש מהקב"ה לקיים את אנשי סדום רק מתוך המחויבות החד סטרית שניתנה לאחר המבול.

בדרשה השנייה, של רבי לוי, טוען אברהם כלפי רבש"ע שאינו יכול לאחוז את החבל בשני קצותיו. אם א-לוהים ינהיג את עולמו בדרך הצדק ובמידת הדין העולם לא יתקיים. רק ויתור על שורת הדין יאפשר לעולם להתקיים. לכאורה הרעיון ממש מנוגד לדברי אברהם על פשוטו של מקרא **"הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט"** (יח, כה) המבטאים דרישת משפט וצדק. בדרשה יצירתית ומפתיעה, רבי לוי קורא זאת לא כשאלה אלא כקביעה **"הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט"**! אברהם דורש ששופט כל הארץ לא יעשה משפט אלא ינהג במידת הרחמים.

כאשר מתבוננים בשתי הדרשות כאחת, אברהם אינו תובע צדק מוחלט או אפילו מידתיות של העונש, אלא קיום האנושות מתוך מחויבות לברית וחסד אלוקי לברואיו. בהתאם לכך ניתן לפרש את דברי ה' על אברהם: **"כִּי יִדְעִיתִי, לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו, וְשָׁמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה, לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט"** (יח, יט), כצדקה ומשפט במובן של חסד ורחמים ולא במובן של עשית דין צדק.

ממדרש זה נוכל ללמוד שהדרך לקיום חברה ראויה אינה מתמצת רק באמות מידה של דרישת הצדק המוחלט, אלא במחויבות לברית שבינינו ובהבנה שיש לוותר על דרישה צודקת מתוך מידת החסד והרחמים.

אריאלה ביגמן, בת קיבוץ שדה אליהו וחברת קיבוץ מעלה גלבוע. מורה למחשבת ישראל וגמרא בבית ספר שק"ד בשדה אליהו.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org